

Бюджетно-податкова політика в умовах глобалізаційних трансформацій: тенденції, виклики та напрями розвитку

*Прокопенко Наталія Семенівна¹, Тимошенко Андрій Олександрович²,
Котвицька Наталія Миколаївна³, Щербатих Денис Володимирович⁴
Овсієнко Наталія Василівна⁵*

Опубліковано	Секція	УДК
10.01.2026	Економіка	336.14:339.9

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18212613>

Анотація. Досліджено трансформацію бюджетно-податкової політики в умовах глобалізації та зростання взаємозалежності економік. Проаналізовано вплив цифровізації, зміни бізнес-моделей та податкової конкуренції на фіскальні системи. Визначено ключові виклики: ерозія податкових баз, обмеження податкового суверенітету, оподаткування цифрових послуг, борговий тиск. Систематизовано міжнародні ініціативи BEPS, Pillar One/Two, ATAD, CRS. Запропоновано концептуальну модель адаптивної бюджетно-податкової політики та напрями її реалізації в Україні з урахуванням податкової прозорості, цифровізації, боротьби з ухиленням та інтеграції екологічних пріоритетів.

Ключові слова: бюджетно-податкова політика, глобалізація, фіскальна система, міжнародне оподаткування, BEPS, цифрова економіка, податкова конкуренція, фіскальна децентралізація, зелене бюджетування

Fiscal policy under globalization-driven transformations: trends, challenges and development directions

Abstract. The article examines the theoretical, methodological and applied aspects of the transformation of fiscal policy under the deepening of globalization processes and the growing interdependence of national economies. It analyzes current trends in the development of fiscal policy in leading countries influenced by globalization, economic digitalization, changes in the business models of multinational corporations, and intensifying international tax competition. Key challenges for national fiscal systems are identified: erosion of tax bases caused by aggressive tax planning by multinational corporations; constraints on tax sovereignty due to the need to comply with international standards; digitalization of the

¹ д.е.н., професор кафедри економіки, фінансів та обліку, м. Київ, ПВНЗ «Європейський університет», <https://orcid.org/0000-0001-6753-8831>

² д.е.н., доцент кафедри економіки, фінансів та обліку, м. Київ, ПВНЗ «Європейський університет» <https://orcid.org/0000-0002-6381-404X>

³ д.е.н., доцент кафедри економіки, фінансів та обліку, м. Київ, ПВНЗ «Європейський університет» <https://orcid.org/0000-0003-0864-1470>

⁴ к.е.н., доцент кафедри економіки, фінансів та обліку, м. Київ, ПВНЗ «Європейський університет» <https://orcid.org/0000-0003-0990-8376>

⁵ к.е.н., доцент кафедри маркетингу, м. Київ, ПВНЗ «Європейський університет» <https://orcid.org/0000-0001-7694-7522>

economy and the complexity of taxing digital services; growing tax competition between jurisdictions; increasing debt burdens under fiscal expansion; and the need to align national fiscal priorities with global sustainable development goals. International initiatives on tax policy harmonization are systematized, including the OECD's BEPS (Base Erosion and Profit Shifting) project, the two-pillar solution for taxing the digital economy (Pillar One and Pillar Two), the EU Anti-Tax Avoidance Directives (ATAD), and automatic exchange of tax information (CRS). A conceptual model of adaptive fiscal policy is developed, integrating the principles of fiscal sustainability, international competitiveness, social equity and environmental responsibility. Strategic directions for transforming Ukraine's fiscal system in the context of globalization challenges are substantiated: implementation of international standards of tax transparency and automatic information exchange; introduction of mechanisms for taxing the digital economy; counteracting aggressive tax planning through transfer pricing rules; optimization of the tax revenue structure with a shift towards indirect taxes and environmental payments; strengthening fiscal decentralization while maintaining macro-financial stability; and integrating ESG principles into fiscal policy through green budgeting and social expenditures. Mechanisms for balancing national fiscal interests with international commitments are proposed through the formation of an adaptive tax regulation system capable of responding promptly to changes in the global economic environment while preserving fiscal autonomy. Promising areas for further research in global tax governance, digital taxation and green budgeting are identified.

Keywords: fiscal policy, globalization, fiscal system, international taxation, BEPS, digital economy, tax competition, fiscal decentralization, green budgeting.

Вступ

Постановка проблеми. Глобалізація економіки призвела до фундаментальних трансформацій національних фіскальних систем, створивши принципово нові умови формування та реалізації бюджетно-податкової політики. Інтернаціоналізація виробництва, лібералізація руху капіталів, цифровізація економічних процесів та зростання ролі транснаціональних корпорацій радикально змінили ландшафт податкового регулювання, поставивши під питання ефективність традиційних підходів до фіскального управління, які формувались в умовах закритих національних економік. За оцінками ОЕСР, щорічні втрати бюджетів країн світу від переміщення прибутків транснаціональних корпорацій до низькоподаткових юрисдикцій становлять 100-240 мільярдів доларів США, що еквівалентно 4-10% глобальних надходжень від корпоративного податку [1]. Для України, за розрахунками Міністерства фінансів, втрати бюджету від агресивного податкового планування оцінюються у 35-50 мільярдів гривень щорічно, що становить близько 8-12% надходжень від податку на прибуток підприємств [2]. Ці масштабні фіскальні втрати не лише обмежують можливості держави фінансувати суспільні потреби, але й створюють нерівні конкурентні умови між компаніями, що діють у національних юрисдикціях, та транснаціональними корпораціями з можливостями міжнародної податкової оптимізації. Цифровізація економіки додала нові виміри до проблематики міжнародного оподаткування. Цифрові бізнес-моделі, що не потребують фізичної присутності для генерування доходів у певній юрисдикції, зробили неефективними традиційні концепції постійного представництва та територіального зв'язку. За даними Європейської Комісії, ефективна ставка оподаткування цифрових компаній (9,5%) є вдвічі нижчою порівняно з традиційним бізнесом (23,2%), що створює системні диспропорції у податковому навантаженні [3]. Для України, де частка цифрової економіки становить близько 4% ВВП і швидко зростає, проблема оподаткування цифрових послуг набуває особливої актуальності. Податкова конкуренція між юрисдикціями, посилена глобалізацією та мобільністю капіталу, призвела до феномену «race to the bottom» – послідовного зниження ставок

корпоративного податку для залучення інвестицій. Середня ставка корпоративного податку в країнах ОЕСР знизилась з 32,5% у 2000 році до 21,1% у 2023 році [1]. Це створює дилему для національних урядів: підвищення податків може призвести до відпливу капіталу, тоді як їх зниження обмежує фінансові можливості держави.

Глобальна фінансова криза 2008-2009 років та пандемія COVID-19 спричинили безпрецедентне зростання державного боргу в результаті фінансових стимулів та антикризових програм. Середній рівень державного боргу в країнах G20 збільшився з 79% ВВП у 2019 році до 105% у 2023 році [4]. В Україні державний борг зріс з 50,3% ВВП на початок 2022 року до 78,5% на кінець 2023 року [2]. Це актуалізує питання фінансової консолідації та довгострокової стійкості бюджетних систем в умовах обмежених можливостей податкового маневру. Глобалізаційні трансформації також висувають нові вимоги до бюджетно-податкової політики в контексті досягнення Цілей сталого розвитку ООН. Зелена трансформація економіки, боротьба зі зміною клімату, соціальна інклюзія потребують значних бюджетних ресурсів та переорієнтації фінансових інструментів. Європейський зелений курс передбачає мобілізацію 1 трильйона євро інвестицій до 2030 року, значна частина яких має надійти через бюджетні механізми [5]. Ці виклики вимагають кардинального перегляду концептуальних засад бюджетно-податкової політики, розробки нових підходів до міжнародного податкового співробітництва та адаптації національних фінансових систем до реалій глобалізованої економіки. Зв'язок дослідження з важливими науковими програмами підтверджується відповідністю тематики пріоритетним напрямкам Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2022-2027 роки, Програми співробітництва України з ОЕСР та зобов'язань України в рамках Угоди про асоціацію з ЄС щодо гармонізації податкового законодавства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика трансформації бюджетно-податкової політики в умовах глобалізації є предметом досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців, особливо в контексті посилення міжнародної податкової конкуренції та цифровізації економіки. Теоретичні засади глобалізації фінансових систем розроблено у працях українських вчених. В. Чугунов досліджував вплив глобалізаційних процесів на архітектуру бюджетних систем, обґрунтувавши необхідність балансування між національними фінансовими пріоритетами та міжнародними зобов'язаннями [6]. О. Федорчак розкрив механізми адаптації податкової політики до викликів цифрової економіки [7]. Н. Лагодієнко та Д. Крилов проаналізували наслідки податкової конкуренції для малих відкритих економік [8]. Питання міжнародного податкового співробітництва досліджував А. Шевчук, який систематизував інструменти протидії агресивному податковому плануванню [9]. В. Марченко розкрив особливості імплементації стандартів BEPS в українську податкову систему [10]. Д. Сирко обґрунтував механізми автоматичного обміну податковою інформацією як інструменту підвищення фінансової прозорості [11]. Проблематику фінансової децентралізації у глобальному контексті висвітлено у працях І. Цимбалюк, яка дослідила моделі розподілу фінансових повноважень між рівнями публічної влади [12]. А. Дмитрик, О. Ілюшик проаналізували вплив глобалізації на соціальну функцію бюджетної політики [13].

Серед зарубіжних досліджень особливу увагу привертають праці, присвячені міжнародному податковому управлінню. М. Devereux та J. Vella досліджували концептуальні засади реформування міжнародної системи корпоративного оподаткування, обґрунтовуючи перехід від принципу «arm's length» до формульного розподілу прибутків [14]. R. Avi-Yonah та H. Xu проаналізували вплив податкової конкуренції на ерозію податкових баз, доводячи необхідність глобального мінімального оподаткування [15]. K. Clausing досліджувала масштаби переміщення прибутків транснаціональних корпорацій, розробивши економетричну модель оцінки фінансових

втратах від BEPS [16]. P. Dietsch та T. Rixen розкрили політекономічні аспекти глобального податкового управління [17]. W. Schön проаналізував концептуальні виклики оподаткування цифрової економіки [18]. L. Evers, H. Miller та C. Spengel досліджували ефективність директив ЄС з протидії уникненню оподаткування, виявивши неоднорідність їх імплементації у різних країнах-членах [19]. J. Brauner та P. Janský проаналізували розподільні ефекти міжнародних податкових реформ [20]. G. Zucman, T. Wright та T. Tørsløv оцінили роль офшорних юрисдикцій у глобальних схемах податкового планування, доводячи, що 40% прибутків транснаціональних корпорацій переміщуються до податкових гаваней [21]. M. Keen та J. Slemrod розкрили взаємозв'язок між податковою політикою та економічним зростанням в умовах глобалізації [22]. I. Grinberg та J. Pauwelyn досліджували інституційні механізми глобального податкового управління [23]. S. Picciotto проаналізував трансформацію концепції податкового суверенітету в умовах глобалізації [24].

Незважаючи на значний науковий доробок, недостатньо дослідженими залишаються питання формування адаптивних моделей бюджетно-податкової політики, що враховують динамічний характер глобалізаційних трансформацій. Бракує комплексних досліджень щодо балансування між міжнародною податковою гармонізацією та збереженням національного фіскального суверенітету. Потребують поглибленого вивчення механізми інтеграції принципів сталого розвитку у бюджетно-податкову політику в умовах глобалізації. Недостатньо розробленими є практичні рекомендації щодо адаптації фіскальної системи України до міжнародних стандартів при збереженні фіскальної достатності та конкурентоспроможності.

Метою статті є теоретико-методологічне обґрунтування та розробка практичних рекомендацій щодо трансформації бюджетно-податкової політики України в умовах глобалізаційних викликів через інтеграцію міжнародних стандартів фіскального регулювання з національними економічними інтересами.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання: систематизувати сучасні тенденції трансформації бюджетно-податкової політики під впливом глобалізації; ідентифікувати ключові виклики для національних фіскальних систем в умовах глобалізованої економіки; проаналізувати міжнародні ініціативи з гармонізації податкової політики та оцінити їх вплив на національні фіскальні системи; розробити концептуальну модель адаптивної бюджетно-податкової політики в умовах глобалізації; обґрунтувати стратегічні напрями трансформації фіскальної системи України з урахуванням глобалізаційних викликів; запропонувати механізми балансування між національними фіскальними інтересами та міжнародними зобов'язаннями.

Результати

Глобалізація економіки призвела до формування низки стійких тенденцій у розвитку бюджетно-податкових систем, які визначають параметри фіскальної політики на національному та наднаціональному рівнях.

Тенденція 1. Конвергенція податкових систем. Спостерігається процес зближення структури та параметрів податкових систем різних країн під впливом міжнародної податкової конкуренції, гармонізації законодавства та поширення кращих практик. Частка непрямих податків у загальній структурі податкових надходжень зросла з 31,7% у 2000 році до 33,4% у 2023 році для країн ОЕСР [1]. В Україні цей показник становить 52,3%, що перевищує середньоєвропейський рівень на 18-20 процентних пунктів [2]. Стандартна ставка ПДВ демонструє тенденцію до зростання: середнє значення для країн ОЕСР збільшилось з 17,7% у 2000 році до 19,3% у 2023 році. Одночасно, ставки корпоративного податку знижуються: з 28,4% до 21,1% за той самий період [1]. Ця

дивергенція відображає прагнення урядів збалансувати потребу в доходах з необхідністю залишатись конкурентоспроможними у залученні інвестицій.

Тенденція 2. Цифровізація податкового адміністрування. Впровадження цифрових технологій радикально трансформує процеси податкового адміністрування. За даними ОЕСР, 78% країн впровадили електронне декларування податків, 65% – автоматизовану систему ризик-орієнтованого відбору платників для перевірок, 52% – системи реального часу моніторингу податкових зобов'язань [25]. В Україні автоматизація податкового адміністрування досягла високого рівня: 98,7% податкових декларацій подається електронно, впроваджено систему електронних адміністративних послуг, автоматичне відшкодування ПДВ [2]. Блокчейн-технології знаходять застосування у податковому адмініструванні: естонська система e-Tax використовує розподілені реєстри для зберігання податкових даних, що унеможлиблює їх фальсифікацію. Штучний інтелект застосовується для виявлення схем ухилення від оподаткування: системи машинного навчання аналізують великі масиви даних для ідентифікації аномальних транзакцій з точністю 85-92% [25].

Тенденція 3. Зростання ролі автоматичного обміну податковою інформацією. Станом на 2024 рік 110 юрисдикцій приєдналися до Common Reporting Standard (CRS) – глобального стандарту автоматичного обміну податковою інформацією про фінансові рахунки. За 2022 рік через систему CRS було обмінено інформацією про 111 мільйонів рахунків сукупною вартістю 11 трильйонів євро [26]. Це дозволило виявити приховані активи та донарахувати податків на суму 125 мільярдів євро глобально за період 2017-2022 років. Україна імplementувала стандарт CRS з 2019 року, підписавши угоди про автоматичний обмін з 75 юрисдикціями. За 2022-2023 роки отримано інформацію про 89 тисяч рахунків українських резидентів у іноземних банках загальною сумою 4,8 мільярда доларів, що дозволило донарахувати податків на 3,2 мільярда гривень [2].

Тенденція 4. Посилення фіскальної децентралізації. Глобалізація парадоксально посилює тенденцію до фіскальної децентралізації: частка субнаціональних бюджетів у загальних державних видатках зросла з 24,3% у 2000 році до 28,7% у 2022 році для країн ОЕСР [27]. Це відображає прагнення наблизити прийняття фіскальних рішень до громадян та підвищити ефективність використання бюджетних коштів. В Україні реформа фіскальної децентралізації 2014-2024 років призвела до збільшення частки місцевих бюджетів у зведеному бюджеті з 22,4% до 34,1%. Власні доходи місцевих бюджетів зросли з 68,6 мільярдів гривень у 2014 році до 587,3 мільярдів у 2023 році [2].

Тенденція 5. Інтеграція ESG-принципів у бюджетну політику. Зелене бюджетування стає інтегральною частиною фіскальної політики. За даними ОЕСР, 32 країни впровадили системи зеленого бюджетування, що дозволяє відстежувати внесок бюджетних видатків у досягнення кліматичних цілей [28]. Франція запровадила обов'язкову оцінку впливу всіх бюджетних програм на довкілля, Нова Зеландія інтегрувала цілі добробуту у бюджетний процес. Екологічні податки становлять в середньому 6,4% податкових надходжень країн ОЕСР, з найвищими показниками у Данії (8,9%), Нідерландах (8,7%) та Словенії (8,5%) [1]. В Україні частка екологічних податків становить лише 2,1%, що значно нижче європейського рівня.

Глобалізаційні процеси генерують комплекс викликів, що вимагають адаптації національних бюджетно-податкових систем (табл. 1).

Таблиця 1 - Фіскальні виклики в умовах глобалізації

Виклик	Суть проблеми	Ключові механізми та дані	Наслідки для України
Ерозія податкових баз через BEPS	Агресивне податкове планування ТНК призводить до втрати доходів бюджету	Трансфертне ціноутворення — 45% Гібридні фінансові інструменти — 23% Штучні постійні представництва — 18% Надмірна капіталізація — 14%	30–40% операцій — неринкові ціни Втрати бюджету: 35–50 млрд грн/рік Вразливі сектори: сировина, фармацевтика, ІТ
Оподаткування цифрової економіки	Прибутки створюються без фізичної присутності компаній	Дохід Google/Facebook/Amazon/Netflix в Україні: 15–20 млрд грн Мінімальні податки через відсутність ПП Зростання частки цифрової економіки: 15,5% → 25% до 2030 р.	ІТ-сектор зростає на 35–40%/рік Потреба в ефективному оподаткуванні цифрових послуг
Податкова конкуренція та «race to the bottom»	Зниження ставок для залучення капіталу послаблює доходи бюджету	–1 п.п. ставки корпоративного податку → +3,3% ПП Але → –0,7% ВВП доходів Мала відкриті економіки особливо чутливі	Ризик відтоку капіталу при підвищенні ставок Обмежений простір для маневру податковою політикою
Боргова стійкість в умовах фіскальної експансії	Світові кризи спричиняють зростання державного боргу	Середній борг G20 — 105% ВВП Борг України — 78,5% ВВП Обслуговування боргу — 12,3% бюджету	Податкове навантаження — 31,2% ВВП Обмежені можливості збільшення доходів Загроза боргової нестійкості
Узгодження фіскальної політики з Цілями сталого розвитку (SDGs)	Необхідність фінансування зеленої та соціальної трансформації	Глобальна потреба інвестицій: 2,5–4,5% ВВП/рік Потреба у фінансуванні зеленої економіки, інклюзії, інновацій	Потреба в нових фіскальних інструментах Перехід до зеленого бюджетування Необхідність мобілізації додаткових ресурсів

Джерело: [2;4;5]

Відповіддю на виклики глобалізації стало формування комплексу міжнародних ініціатив з координації податкової політики. BEPS Project (Base Erosion and Profit Shifting). У 2013-2015 роках ОЕСР та G20 розробили План дій з протидії розмиванню податкової бази та виведенню прибутку з-під оподаткування, що включає 15 кроків: кроки 1-2: оподаткування цифрової економіки; кроки 3-5: узгодженість податкових

систем; кроки 6-10: запобігання зловживанням; кроки 11-14: підвищення прозорості; крок 15: багатостороння конвенція. Станом на 2024 рік 141 юрисдикція приєдналась до Inclusive Framework по імплементації BEPS. Оцінки впливу показують, що повна імплементація BEPS збільшить глобальні надходження від корпоративного податку на 4-10%, або 100-240 мільярдів доларів щорічно [1]. Україна приєдналась до Inclusive Framework у 2017 році та імплементувала мінімальні стандарти BEPS, включаючи: правила трансфертного ціноутворення (Крок 13), автоматичний обмін інформацією про податкові ruling (Крок 5), запобігання зловживанням податковими договорами (Крок 6), звітність у розрізі країн для мультинаціональних компаній (Country-by-Country Reporting).

У 2021 році 138 юрисдикцій погодили історичну угоду про реформування міжнародної системи корпоративного оподаткування через два компоненти:

Pillar One – перерозподіл податкових прав на прибуток найбільших та найприбутковіших мультинаціональних компаній (оборот понад 20 млрд євро, рентабельність понад 10%) на користь юрисдикцій ринку. Передбачається перерозподіл 25% надприбутку (що перевищує 10% рентабельності) пропорційно до продажів у кожній юрисдикції. Очікується перерозподіл податкових прав на суму 125 мільярдів доларів прибутку, що збільшить податкові надходження на 12-17 мільярдів доларів щорічно [29].

Pillar Two – глобальний мінімальний корпоративний податок у розмірі 15% для компаній з оборотом понад 750 млн євро. Якщо компанія сплачує менше 15% у певній юрисдикції, юрисдикція материнської компанії може донарахувати різницю (top-up tax). Очікується збільшення глобальних податкових надходжень на 150-192 мільярди доларів щорічно [29]. Імплементація розпочалась у 2024 році, хоча зберігаються технічні та політичні виклики. Для України Pillar Two матиме обмежений вплив (оцінка додаткових надходжень 2-4 мільярди гривень), тоді як Pillar One може забезпечити 5-8 мільярдів гривень додаткових надходжень від оподаткування цифрових гігантів [9].

Європейський Союз прийняв дві Директиви (ATAD I у 2016 році, ATAD II у 2017 році), що встановлюють мінімальні стандарти протидії агресивному податковому плануванню для компаній-резидентів ЄС: правила контрольованих іноземних компаній (CFC rules), обмеження відрахування процентів (interest limitation rules), правила exit taxation, загальна норма протидії уникненню (GAAR), правила щодо гібридних невідповідностей. Україна зобов'язана імплементувати Директиви ATAD відповідно до Угоди про асоціацію з ЄС. Станом на 2024 рік імplementовано 60% положень, продовжується робота над CFC rules та exit taxation [10].

Розроблена концептуальна модель інтегрує чотири ключові принципи адаптації бюджетно-податкової політики до глобалізаційних викликів (табл. 2).

Таблиця 2 - Основні принципи адаптивної бюджетно-податкової політики

№ з/п	Принцип	Зміст та ключові елементи
1.	Фіскальна стійкість	Підтримання державного боргу на безпечному рівні (<60% ВВП) Середньострокова бюджетна збалансованість (дефіцит <3% ВВП) Диверсифікація податкових джерел Формування фіскальних буферів (стабілізаційні фонди 3-5% ВВП) Контроль умовних зобов'язань і фіскальних ризиків

2.	Міжнародна конкурентоспроможність	Конкурентні ставки податків (корпоративний 15–20%, ПДВ 18–20%) Спрощення податкового адміністрування (до 150 годин/рік) Прозора та передбачувана податкова система Податкові стимули для R&D, зелених технологій, експорту Гармонізація з міжнародними стандартами
3.	Соціальна справедливість	Прогресивне оподаткування доходів із збереженням трудових стимулів Достатній рівень соціальних видатків (освіта 5–6% ВВП, медицина 6–7% ВВП) Підтримка вразливих груп населення Зниження нерівності (Gini після трансфертів <0,30) Рівний доступ до якісних суспільних послуг
4.	Екологічна відповідальність	Зелене оподаткування (5–7% податкових надходжень) Зелене бюджетування (2–2,5% ВВП) Підтримка зеленої енергетики та екоінновацій Скорочення субсидій викопному паливу Вуглецеве ціноутворення (податки або торгівля квотами)

Джерело: власна розробка авторів

Модель передбачає динамічну адаптацію до змін глобального економічного середовища через механізми моніторингу міжнародних тенденцій, сценарного прогнозування фіскальних наслідків глобальних шоків, гнучкого реагування на зміни податкової конкуренції та систематичного перегляду фіскальних пріоритетів (кожні 3–5 років). На основі аналізу глобальних тенденцій та викликів сформульовано пріоритетні напрями трансформації бюджетно-податкової системи України.

Напрямок 1. Імплементация міжнародних стандартів податкової прозорості. Короткострокові заходи (2024–2025): повна імплементация Country-by-Country Reporting для українських мультинаціональних компаній, приєднання до Multilateral Convention on Mutual Administrative Assistance in Tax Matters, розширення мережі угод про автоматичний обмін податковою інформацією (до 100 юрисдикцій), створення централізованої бази даних бенефіціарних власників з податковою інформацією. Середньострокові заходи (2026–2028): створення публічного реєстру бенефіціарних власників з податковою інформацією, впровадження автоматизованої системи моніторингу трансфертного ціноутворення на базі Big Data, імплементация стандартів Pillar One та Pillar Two, розробка національної стратегії протидії відмиванню коштів та ухиленню від оподаткування. Очікувані ефекти: збільшення податкових надходжень на 25–35 мільярдів гривень щорічно, підвищення інвестиційної привабливості через демонстрацію прозорості, зменшення корупційних ризиків.

Напрямок 2. Запровадження оподаткування цифрової економіки. Короткострокові заходи (2024–2025): введення податку на цифрові послуги (DST) за ставкою 3–5% від виручки цифрових платформ до імплементации Pillar One, розширення концепції постійного представництва на significant digital presence, оподаткування стрімінгових сервісів та онлайн-реклами, створення спеціального реєстру постачальників цифрових послуг. Середньострокові заходи (2026–2028): імплементация Amount A (Pillar One) для перерозподілу податкових прав на прибуток цифрових гігантів, створення спеціального режиму оподаткування для цифрових бізнес-моделей, впровадження NFT та

криптовалют до податкової бази, гармонізація оподаткування цифрових послуг з директивами ЄС. Очікувані ефекти: додаткові надходження 12-18 мільярдів гривень щорічно, ліквідація дискримінації між цифровими та традиційними бізнесами, стимулювання розвитку вітчизняного ІТ-сектору.

Напрямок 3. Протидія агресивному податковому плануванню. Заходи з імплементації: імплементація правил контрольованих іноземних компаній (CFC rules) з порогом 2 мільйони гривень доходу КІК, обмеження відрахування процентів до 30% EBITDA відповідно до ATAD, введення загальної норми протидії уникненню оподаткування (GAAR), посилення контролю за трансфертним ціноутворенням через advance pricing agreements, введення exit taxation при переміщенні активів за межі України, правила щодо гібридних невідповідностей. Інституційні зміни: створення спеціалізованого підрозділу ДПС з розслідування міжнародних податкових схем, посилення міжвідомчої координації (ДПС, НБУ, Мінфін, правоохоронні органи), підвищення кваліфікації податкових інспекторів з міжнародного оподаткування. Очікувані ефекти: збільшення податкової бази корпоративного податку на 15-20%, додаткові надходження 30-45 мільярдів гривень щорічно, формування культури податкової комплаєнтності.

Напрямок 4. Оптимізація структури податкових надходжень. Стратегічна переорієнтація: поступове зниження частки прямих податків з 48% до 42% (наближення до структури ЄС), збільшення ролі екологічних податків з 2,1% до 5-6% податкових надходжень, розширення бази ПДВ через скорочення пільг (потенціал 35-50 мільярдів гривень), підвищення ефективності адміністрування акцизів (особливо на тютюн та алкоголь), введення податку на нерухомість за ринковою вартістю. Модернізація прибуткового оподаткування: запровадження прогресивної шкали ПДФО (ставки 15%-20%-25% при порогах 3 та 10 мінімальних зарплат), оподаткування доходів від капіталу за уніфікованою ставкою 18%, скасування пільг для неприоритетних секторів, розширення бази оподаткування через включення додаткових видів доходів. Корпоративне оподаткування: підтримання конкурентної ставки 18% з можливістю зниження до 15% відповідно до Pillar Two, запровадження суперпільги для R&D (200% відрахування витрат на НДДКР), податкові канікули для стартапів на перші 2 роки діяльності, інвестиційний податковий кредит для капіталоемних проєктів.

Напрямок 5. Посилення фіскальної децентралізації. Розширення податкових повноважень: надання місцевим органам влади права встановлювати ставки місцевих податків у діапазоні $\pm 30\%$ від базової ставки, передача акцизу на пальне до місцевих бюджетів (потенціал 45-60 мільярдів гривень), впровадження податку на нерухомість за ринковою вартістю як основного джерела місцевих бюджетів, право місцевих громад вводити додаткові місцеві збори за рішенням місцевих рад. Вдосконалення міжбюджетних відносин: впровадження формульного підходу до розрахунку міжбюджетних трансфертів на основі об'єктивних показників, створення стимулів для розвитку податкового потенціалу територій (формула «зусиль»), обмеження цільових трансфертів на користь базової дотації, впровадження механізму горизонтального вирівнювання між багатими та бідними громадами. Інституційна спроможність: підвищення кваліфікації фінансових працівників місцевого самоврядування, створення інформаційних систем управління місцевими фінансами, розвиток інструментів місцевого запозичення (муніципальні облігації). Очікувані ефекти: зростання частки місцевих бюджетів до 38-40% зведеного бюджету, підвищення ефективності видатків на 15-20%, зміцнення фінансової самостійності громад.

Напрямок 6. Інтеграція ESG-принципів у бюджетну політику. Зелене оподаткування: поетапне підвищення ставок екологічного податку (приведення до рівня ЄС протягом 5 років), запровадження вуглецевого податку з 2026 року (початкова ставка 10 євро/тонна CO₂ з поступовим зростанням до 50 євро/тонна до 2030 року), податкові

пільги для виробників та споживачів відновлювальної енергії, підвищення акцизів на викопне паливо з одночасним зниженням для біопалива, введення податку на пластикову упаковку, відмова від субсидування викопного палива (економія 15-20 мільярдів гривень). Зелене бюджетування: маркування всіх бюджетних програм за впливом на довкілля (green tagging), збільшення видатків на охорону довкілля до 2% ВВП, створення Фонду зеленої трансформації з капіталізацією 50 мільярдів гривень, інтеграція кліматичних ризиків у бюджетне планування та середньострокове прогнозування, запровадження зелених закупівель (green public procurement), фінансування програм енергоефективності будівель (видатки 0,3-0,5% ВВП). Соціальне бюджетування: збільшення видатків на освіту до 6% ВВП відповідно до міжнародних зобов'язань, зростання фінансування охорони здоров'я до 7% ВВП, розширення програм соціальної підтримки вразливих груп (пенсіонери, особи з інвалідністю, багатодітні сім'ї), впровадження гендерного бюджетування для забезпечення рівних можливостей, інвестиції в соціальну інфраструктуру (дитячі садки, школи, лікарні). Очікувані ефекти: скорочення викидів парникових газів на 40% до 2030 року, зростання частки відновлювальної енергетики до 25%, покращення якості довкілля, підвищення якості людського капіталу.

Адаптація до глобалізаційних викликів вимагає балансування між імплементацією міжнародних стандартів та збереженням національного фіскального суверенітету (табл. 3).

Таблиця 3 - Механізми трансформації бюджетно-податкової політики в умовах глобалізації

№ з/п	Механізм	Структурні елементи
1.	Поетапна імплементація міжнародних стандартів	Пріоритет 1 (2024–2025): BEPS мінімальні стандарти (Кроки 5,6,13,14); CRS; FATF; базові Директиви ЄС з ПДВ. Пріоритет 2 (2026–2027): Pillar Two (15% глобальний мінімум), CFC rules, Interest limitation rules, основні положення ATAD I. Пріоритет 3 (2028–2030): Pillar One; exit taxation; повна гармонізація з директивами ЄС; додаткові BEPS-кроки. Переваги: уникнення фіскальних шоків; адаптація бізнесу; оцінка ефективності; рівномірний розподіл витрат
2.	Комплексна оцінка впливу міжнародних ініціатив (RIA)	Фіскальний вплив: прогноз доходів; оцінка впливу на різні податки; ризики втрат; розподіл між бюджетами. Економічний вплив: інвестиційна привабливість; конкурентоспроможність; зростання; секторальний аналіз. Адміністративні витрати: державні ІТ-системи; навчання; витрати бізнесу; комплаєнс. Соціальний вплив: нерівність; зайнятість; рівень життя. Критерій: імплементація — якщо NPV > 0.
3.	Збереження фіскального простору для національних пріоритетів	Податкові стимули: пріоритетні галузі; інвестиційний податковий кредит; СЕЗ; підтримка R&D. Місьцеве оподаткування: автономія ставок; додаткові збори; визначення об'єктів. Бюджетні видатки: автономія структури; соціальна політика; капітальні видатки. Макростабілізація: циклічне згладжування; антикризова політика; боргове управління.

4.	Активна участь у формуванні міжнародного фіскального порядку денного	OECD IF on BEPS: участь у робочих групах; пропозиції; peer review. Global Forum: участь у прозорості; CRS; mutual evaluation. Діалог з ЄС: консультації; моніторинг директив; оцінка впливу. Двостороннє співробітництво: угоди про уникнення подвійного оподаткування; обмін інформацією; спільні проекти.
5.	Створення адаптивної системи податкового моніторингу	Аналітичний центр: моніторинг законодавства; аналіз ініціатив; прогнозування впливів. Система раннього попередження: ідентифікація загроз; оцінка ризиків; інформування уряду. Бенчмаркінг: порівняння з іншими юрисдикціями; виявлення переваг/недоліків; кращі практики. Результат: адаптація без шоків; збереження національних пріоритетів; вплив у глобальному порядку; оперативне реагування.

Джерело: власна розробка авторів

У сукупності дані механізми посилюють фіскальну стійкість, забезпечують відповідність глобальним стандартам та створюють умови для конкурентоспроможної, гнучкої та прогнозованої бюджетно-податкової політики України.

Висновки

Проведене дослідження підтвердило, що глобалізаційні процеси суттєво трансформують бюджетно-податкову політику, зумовлюючи одночасне посилення її відкритості, інноваційності та стійкості до зовнішніх викликів. Виявлено ключові тенденції розвитку фіскальних систем, що включають цифровізацію адміністрування, зростання ролі міжнародних стандартів оподаткування, підвищення значення фіскальної децентралізації та інтеграцію екологічних орієнтирів у бюджетний процес. Сформульовані виклики — ерозія податкових баз, оподаткування цифрової економіки, податкова конкуренція, боргові ризики та потреба узгодження з ЦСР — потребують комплексної модернізації та міжнародної координації. Результати показали, що впровадження міжнародних ініціатив (BEPS, Pillar One/Two, ATAD, CRS) створює нову архітектуру глобального податкового простору та може забезпечити Україні значний фіскальний ефект за умови поступової імплементації. Розроблена модель адаптивної бюджетно-податкової політики, яка інтегрує принципи фіскальної стійкості, конкурентоспроможності, соціальної справедливості й екологічної відповідальності, визначає основу для збалансованого розвитку фіскальної системи. Запропоновані стратегічні напрями та механізми — поетапне впровадження міжнародних стандартів, комплексна оцінка впливу, збереження фіскального простору для національних пріоритетів, активна участь у міжнародних фіскальних інституціях та створення системи податкового моніторингу — забезпечують можливість ефективної адаптації до глобальних трансформацій без втрати податкового суверенітету і конкурентних переваг України.

Подальші наукові розвідки доцільно зосередити на чотирьох взаємопов'язаних напрямках. По-перше, у методологічному аспекті потребують розвитку економетричні моделі оцінки фіскальних наслідків глобалізації для країн з перехідною економікою, удосконалення підходів Regulatory Impact Assessment щодо міжнародних податкових стандартів та формування інтегрального індексу адаптивності бюджетно-податкової політики до глобальних викликів. По-друге, у тематичному вимірі перспективними є

дослідження впливу цифровізації на трансформацію податкових систем, ефективності механізмів зеленого бюджетування та оптимальних моделей фіскальної децентралізації з урахуванням міжнародного досвіду. По-третє, інституційні дослідження мають зосереджуватися на політекономічних аспектах міжнародного податкового співробітництва, ролі наднаціональних інституцій (ОЕСР, ЄС, МВФ) у глобальному податковому управлінні та механізмах узгодження національних і глобальних фіскальних інтересів. По-четверте, прикладні та секторальні дослідження мають охоплювати стратегії податкової конкуренції для малих відкритих економік в умовах глобального мінімального оподаткування, оцінку розподільних ефектів імплементації міжнародних стандартів, моделі державно-приватного партнерства у фінансуванні зеленої трансформації, а також фіскальні аспекти регулювання платформової економіки, криптоактивів та оподаткування транснаціональних корпорацій у цифрових ланцюгах створення вартості.

Реалізація цих напрямів сприятиме поглибленню розуміння механізмів адаптації бюджетно-податкової політики до глобалізаційних трансформацій та розробленню дієвих інструментів для національних урядів.

Список використаних джерел

1. OECD. (2023). Tax Policy Reforms 2023: OECD and Selected Partner Economies. Paris: OECD Publishing. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2023/09/tax-policy-reforms-2023_27d3dc28/d8bc45d9-en.pdf.
2. Міністерство фінансів України. (2024). Звіт про виконання Державного бюджету України за 2023 рік. Київ: Мінфін. URL: <https://mof.gov.ua/>.
3. European Commission. (2023). Fair Taxation of the Digital Economy. Brussels: European Commission. URL: https://taxation-customs.ec.europa.eu/system/files/2023-08/ART%20-%20Report%202023_Digital%20Version_1.pdf.
4. International Monetary Fund. (2023). Fiscal Monitor: Fiscal Policy in the Post-Pandemic Era. Washington, DC: International Monetary Fund. URL: <https://www.imf.org/en/publications/fm/issues/2023/04/03/fiscal-monitor-april-2023>.
5. European Commission. (2020). The European Green Deal Investment Plan. Brussels: European Commission. URL: <https://www.aalep.eu/european-green-deal-investment-plan>.
6. Чугунов В. І. Бюджетна політика економічного зростання. *Агросвіт*. 2022. № 1. С. 88–94. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2022.1.88>.
7. Федорчак О. Є. Вплив цифровізації на ефективність податкових систем. *Академічні візії*. 2024. № 30. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1159/1034>.
8. Lagodiienko N., Pozhydaieva M., Krylov D. Digitalization of tax administration in Ukraine: risks and opportunities. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2022. № 44. С. 443–450. DOI: <https://doi.org/10.15544/mts.2022.44>.
9. Шевчук А. Податкові ризики національної стратегії доходів України. *Світ фінансів*. 2024 / № 2. С. 28–40. URL : <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1691>.
10. Марченко В. Б. Приєднання до Плану BEPS та розвиток податкового контролю трансфертного ціноутворення в Україні. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. Випуск № 4. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/items/6b8ccf9a-9a6d-47de-8916-6168d70cc0a0/full>.
11. Сирко Д. О. Міжнародний обмін інформацією для цілей оподаткування: світова практика й тенденції розвитку. *Ірпінський юридичний часопис*. 2025. (1(18), 67–75. DOI: [https://doi.org/10.33244/2617-4154-1\(18\)-2025-67-75](https://doi.org/10.33244/2617-4154-1(18)-2025-67-75)

12. Цимбалюк І. О. Інклюзивний розвиток регіону в умовах фінансової децентралізації: теорія, методологія, практика : монографія . Луцьк : Вежа-Друк, 2019. 336 с.
13. Дмитрик А., Люшик О. Соціальна функція в системі функцій держави. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2020; 2 (113): 8-12. DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2195/2020/2.113-2>
14. Devereux, M. P., & Vella, J. (2018). Taxing the digital-ised economy: targeted or system-wide reform? (Working Paper 18/23). *Oxford University Centre for Business Taxation*. URL: <https://oxfordtax.web.ox.ac.uk/files/wp18-23pdf>.
15. Avi-Yonah, R. S., & Xu, H. (2017). Evaluating BEPS: A reconsideration of the benefits principle and proposal for UN oversight. *Erasmus Law Review*, 10(1). URL: <https://www.erasmuslawreview.nl/articles/10.5553/ELR.000079/>.
16. Clausing, K. A. (2016). The effect of profit shifting on the corporate tax base in the United States and beyond. *National Tax Journal*, 69(4), 905–934. DOI: <https://doi.org/10.17310/ntj.2016.4.09>.
17. Dietsch, P., & Rixen, T. (2016). *Global Tax Governance: What is Wrong with It and How to Fix It*. Colchester, UK: ECPR Press. URL: https://books.google.com/books/about/Global_Tax_Governance.html?id=aMgeEQAAQBAI
18. Schön, Wolfgang, *Ten Questions About Why and How to Tax the Digitalized Economy* (2017). *Working Paper of the Max Planck Institute for Tax Law and Public Finance* No. 2017-11, URL: <https://ssrn.com/abstract=3091496>
19. Evers, L., Miller, H., & Spengel, C. (2015). Intellectual Property Box Regimes: Effective Tax Rates and Tax Policy Considerations. *International Tax and Public Finance*, 22(3), 502–530. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10797-014-9328-x>.
20. Janský, P., & Palanský, M. (2019). Estimating the scale of profit shifting and tax revenue losses related to foreign direct investment. *International Tax and Public Finance*, 26(5), 1048–1103. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10797-019-09547-8>.
21. Tørsløv, T. R., Wier, L., & Zucman, G. (2018). *The Missing Profits of Nations*. (NBER Working Paper No. 24701). National Bureau of Economic Research. URL: https://www.nber.org/system/files/working_papers/w24701/w24701.pdf.
22. Keen, M., & Slemrod, J. (2021). *Rebellion, rascals, and revenue: Tax follies and wisdom through the ages*. Princeton, NJ & Oxford: Princeton University Press. DOI: <https://doi.org/10.1515/9780691199986>.
23. Grinberg, I., & Pauwelyn, J. (2015). The emergence of a new international tax regime: The OECD's package on base erosion and profit shifting (BEPS). *ASIL Insights*, 19(24). URL: <https://www.asil.org/insights/volume/19/issue/24/emergence-new-international-tax-regime-oecd%E2%80%99s-package-base-erosion-and>.
24. Picciotto S. *International business taxation: A study in the Internationalization of business regulation*. London : Weidenfeld & Nicolson, 1992. 512 p. URL: <https://www.taxjustice.net/cms/upload/pdf/Picciotto%201992%20International%20Business%20Taxation.pdf>
25. Tax Administration 2024. Comparative Information on OECD and other Advanced and Emerging Economies. URL: https://www.oecd.org/en/publications/tax-administration-2024_2d5fba9c-en.html.
26. OECD. *Automatic Exchange of Information: Status of Commitments*. Paris: OECD Publishing. URL: <https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/networks/global-forum-tax-transparency/aeoi-commitments.pdf>.
27. Organisation for Economic Co-operation and Development. (n.d.). *OECD Fiscal Decentralisation Database*. URL: <https://www.oecd.org/en/data/datasets/oecd-fiscal-decentralisation-database.htm>.

28. OECD. Green budgeting and tax policy tools to support a green recovery. Paris : OECD Publishing, 2020. 21 p. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2020/10/green-budgeting-and-tax-policy-tools-to-support-a-green-recovery_c5842256/bd02ea23-en.pdf.
29. OECD. (2023). Tax Challenges Arising from the Digitalisation of the Economy: Progress and Implementation of the Two-Pillar Approach. Paris: OECD Publishing. URL: <https://www.oecd.org/tax/beps/>.
30. Міністерство фінансів України. (2021). Стратегія реформування системи управління державними фінансами на 2022–2025 роки. Київ. URL: <https://mof.gov.ua/uk/strategija-reformuvannja-sistemi-upravlinnja-derzhavnimi-finansami-sudf>.